

PŘEHLED VÝZKUMŮ

51

Brno 2010

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis *Peer-reviewed journal*

Ročník 51
Volume 51

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Jiří Juchelka, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Bronzové artefakty nalezené v depotech na hradišti „Tabulová hora“
u Klenčnice. Srov. studii A. Navrátila. Foto J. Špaček.
*A foto of bronze artifacts found in hoards in the hill fort „Tabulová
hora“ near Klenčnice. See the study of A. Navrátil. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2010

Copyright ©2010 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

k podpoře ze strukturálních fondů EU v letech 2008–2013 (Operační program „Výzkum a vývoj pro inovace v rámci prioritní osy 1 – Rozvoj kapacit výzkumu a vývoje“). Po určitých modifikacích do soutěže podaný projekt však nebyl přijat, opětovně účasti v dalším soutěžním kole zabránilo odstoupení jednoho ze dvou stěžejních partnerů – Lékařské fakulty Masarykovy univerzity. Nadále tak přetrvávají stávající provozní problémy, zejména co se týče zcela nedostatečných prostorových kapacit. Rovněž obnovu detašovaného pracoviště v Mikulčicích po požáru v roce 2007 stále komplikují průtahy a nejasněná koncepce využití a prezentace celého areálu národní kulturní památky slovanského hradiště v Mikulčicích. Negativně zde působila i okolnost, že nominace slovanského hradiště Mikulčice/Kopčany na zápis do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO byla Ministerstvem kultury ČR prozatím stažena, opětovně podání je plánováno v perspektivě dalších dvou let. Nicméně díky prostředkům uvolněným z rozpočtu Akademie věd ČR byly zakoupeny pozemky v lokalitě vhodné pro budoucí výstavbu nové výzkumné základny ústavu v Mikulčicích. V roce 2009 bylo v souladu se Stanovami Akademie věd ČR a dalšími ústavními normativy atestováno celkem 5 pracovníků ústavu. Pokračovala také reorganizace některých útvarů (archiv) i obměna věkové struktury zaměstnanců ústavu: jako náhrada za odcházející do důchodu byli nově přijati 2 perspektivní mladí pracovníci s vysokoškolským a 3 se středoškolským vzděláním.

Jiří Doležal

VÝROČÍ 100 LET OD NAROZENÍ PROFESORA JOSEFA POULÍKA (1910–1998)

Dne 8. srpna 2010 by se dožil sta let prof. Josef Poulík, významná osobnost české a moravské archeologie, dlouholetý ředitel brněnského Archeologického ústavu ČSAV, přeměněného v roce 1992 v dnešní Archeologický ústav AV ČR, Brno. Dovolujeme si připomenout toto významné výročí i na stránkách Přehledu výzkumů. Abychom neopakovali to, co bylo na jiných místech již mnohokrát napsáno (nejpodrobněji v publikaci Prof. PhDr. Josef Poulík, DrSc., rodák jiříkovický, 6.8.1910–28.2.1998, Jiříkovice 1999), připomínáme zde jen stručně přínos Josefa Poulíka pro archeologii a doplňujeme jej několika poznámkami z pohledu jeho pokračovatelů v Mikulčicích.

Prof. PhDr. Josef Poulík, DrSc., akademik Československé akademie věd, disponoval širokým rozhledem v oblasti nejen slovanské, ale i pravěké archeologie. Vynikal pozoruhodnou intuicí a citem, díky nimž dokázal rozpoznat skutečný význam archeologických památek. Vyznačoval se velkorysostí, která mu dovolila vyniknout v době svázané politickými a společenskými poměry komunistického režimu. Byl zakladatelem brněnského archeologického ústavu, v jehož čele stál v podstatě celých 45 let. Stál u zrodu moravské slovanské archeologie. Sám zkoumal řadu klíčových archeologických lokalit, např. Žuráň, Staré Zámky u Líšně, Přítluky, Dolní Věstonice, St. Město–„Špitálky“ aj. V roce 1954 objevil pro vědu

i veřejnost velkomoravské Mikulčice. Výzkumy v Mikulčicích rozběhl a dále podporoval do té míry, že se zařadily k největším akcím podobného charakteru v Evropě. Mikulčice a moravskou archeologii proslavil daleko za hranicemi své vlasti. K tomu přispěla významnou měrou série velkolepých výstav o Velké Moravě, u jejichž zrodu a organizace prof. Poulík stál. Zahraniční věhlas Josefa Poulíka se projevil mimo jiné jeho členstvím v mnoha vrcholných mezinárodních organizacích, výborech a komisích. Josef Poulík byl autorem řady monografií o pravěké a zejména slovanské archeologii. Nelze opomenout jeho popularizační aktivity; široké veřejnosti věnoval řadu ze svých přednášek, publikací a proslavů.

Josef Poulík byl výjimečnou osobností, která by vynikla patrně v každé době. Jeho osobnost vyrostla navíc jako součást doby exponované na významné archeologické události. Bylo to zformování vlastního oboru archeologie na profesionální bázi, založení specializovaných archeologických vědecko-výzkumných pracovišť, poválečný vývoj společnosti s hledáním kořenů české národnosti a státnosti, „zlatá“ doba objevů na slovanských hradištích a pohřebištích, základy ochrany a záchrany archeologického dědictví při velkých stavbách. U všech těchto událostí stál profesor Josef Poulík jako hlavní organizátor nebo významný aktér. Je těžké říci, do jaké míry on určoval běh těchto událostí a do jaké míry byl součástí vývoje oboru a společnosti. V každém případě byl člověkem, který se objevil „ve správnou dobu na správném místě“.

Je bohužel v povaze archeologie, že se účastní politických a národnostních vzplanutí a že je vládnoucími politiky nebo režimy často využívána k budování vlastní image. Proto poznámky k politické angažovanosti prof. Poulíka by měly být posuzovány v širších souvislostech a s dostatečnou znalostí dobových poměrů.

Zpracovávat výzkumy na hradišti v Mikulčicích znamená denně se pozastavovat nad dílem Josefa Poulíka a jeho spolupracovníků. Oprašovat ty úžasné objevy, které proslavily Mikulčice ve světě (a které svým způsobem zachránily Mikulčice před rozoráním). Znamená to však současně také odkrývat „nedostatky“, které souvisejí s úrovní výzkumu ve své době, s konkrétními chybami pracovníků nebo s organizačními nedostatky výzkumu. Chybovat je však lidské a naším cílem není vyhledávat chyby, ale hledat pokud možno pravdu. Odlišovat fakta od domněnek, správné úsudky od těch chybných, pravdu od mystifikace. To děláme a musíme dělat v zájmu naší vědecké práce. Právo soudit nám však nepřísluší. Nakonec je až pozoruhodné, kolik ze základních tezí prof. Poulíka dotýkajících se Mikulčic nebo slovanského osídlení Moravy zůstává i po 50 letech stále v platnosti.

Musíme si přiznat, že v době současného překotného dění v Mikulčicích nám chybí lidé formátu Josefa Poulíka, kteří by dokázali silou své osobnosti prosadit obecně potřebné kroky. Jsme bohužel svědky toho, že „zákonně“ garance archeologické památkové péče selhávají pod tlakem různých parciálních a krátkodobých zájmů. Zdlouhavá jednání a hledání kompromisu ztrácejí smysl, když výsledkem je sice mírnější, ale stále evidentní poškozování kulturní a vypovídací hodnoty archeologických pramenů, v případě Mikulčic pramenů prvořadého významu.

Obr. 2. Josef Poulík s Jaroslavem Böhmem a Josefem Cibulkou při odborné komisi na výzkumu II. kostela v Mikulčicích v roce 1955.

Obr. 3. Josef Poulík při výkladu na výzkumu III. kostela – baziliky v Mikulčicích v roce 1957.

Obr. 4. Josef Poulík s redaktorem Českého rozhlasu na výzkumu III. kostela – baziliky v Mikulčicích v roce 1957.

Obr. 5. Josef Poulík při výkladu na hradě v Mikulčicích.

Obr. 6. Josef Poulík s účastníky archeologického sympózia při exkurzi v Mikulčicích v roce 1960. Napravo od J. Poulíka Jaroslav Kudrnáč, Herbert Jankuhn, Herbert Mirscha-Märheim, Witold Hensel, Boris Alexandrovič Rybakov.

Obr. 7. Josef Poulík se svým asistentem Zdeňkem Klanicou při vyzvedávání monoxylů na výzkumu zaniklého řečiště v Mikulčicích v roce 1967.

Možná je to i dobou, společností a politickým systémem, které se od dob Josefa Poulíka výrazně změnily. Pravdou ale je, že za Poulíkova působení by mnohé z toho, co se dnes děje v Mikulčicích ve jménu jejich modernizace (a co je ve své podstatě poškozující), nebylo možné.

Ať věc zkoumáme z kteréhokoliv úhlu pohledu, shledáváme, že Josef Poulík je součástí „genia loci“ mikulčického hradiště. Navíc je svým způsobem zosobněním své doby, doby nebývalého rozvoje oboru archeologie a doby velkolepých objevů na slovanských nalezištích. Na druhé straně je součástí doby, kdy byla archeologie více než kdy jindy ve službách vládnoucího režimu.

Lumír Poláček

VÝSLEDKY LETECKÉHO SNÍMKOVÁNÍ ÚAPP BRNO ZA ROK 2009

Dlouhodobým záměrem Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., je řešení úkolů zabývajících se evidencí a dokumentací archeologických památek. Mezi ně patří i letecké snímkování terénu, které je nedílnou součástí činnosti ústavu již od jeho založení. V roce 2009 proběhlo celkem 7 prospekčních letů směřovaných většinou do oblastí na jih a východ od Brna. Kromě fotodokumentace některých hradišek, středů měst (např. Mikulov, Uhrské Hradiště, Vyškov) a probíhajících výzkumů (Blažovice, Pasohlávky, Rajhradice, Rousínov, Šlapanice) se podařilo zachytit cca 40 poloh s porostovými příznaky, které ukazují na přítomnost archeologických lokalit. Opětovně tak byly nasnímkovány zajímavé archeologické situace u Drnholce, půlkruhový příkop u Mušova, římské tábory na katastrech obcí Ivaň, Pohořelice a Přibice či již známé lokality jako Rajhradice, Šanov, Žerotice nebo Brněnské Ivanovice. Zajímavé situace se objevily na polích rozprostírajících se východně od silnice 1/52 vedoucí na Mikulov na katastrech Nové Vsi a Pasohlávek. Díky příznivým vegetačním podmínkám zde byly jednotlivé archeologické lokality vidět „jako na dlani“. Dříve jen částečně pozorované pohřebiště u Nové Vsi bylo vyfotografováno v celém rozsahu, také objekt s kůlovou konstrukcí a obvodovým žlabem byl zachycen v jasnějších konturách. Kromě několika sídlištních objektů a jednoho menšího pohřebiště byl zachycen také ohrazený objekt s vnitřní kruhovou kůlovou konstrukcí a několika kruhovými příkopy ohrazených hrobů. Na katastru obce Pasohlávky zase překvapil objev většího a menšího pohřebiště a dvou sídlišť. Hroby ohrazené kruhovým žlabem byly zpozorovány např. na katastrech Pohořelice, Nové Vsi či Horních Věstonic. Další polohy s objekty spíše sídlištního rázu byly zjištěny např. na katastrech obcí Nosislavi, Hrušovan nad Jevišovkou, Drnholce, Mušova, Pasohlávek, Přísnotic, Borkovan, Nové Vsi a Brodu nad Dyjí. Všechny lokality byly lokalizovány souřadnicemi GPS (WGS-84).

Borkovany (okr. Břeclav)

V okolí bodu GPS 49°1'45"N, 16°50'20"E, sídliště?, nedatováno.

Na poli ležícím cca 2 km východně od středu obce bylo porostu zachyceno několik desítek špatně zřetelných objektů různých tvarů a velikostí.

Brod nad Dyjí (okr. Břeclav)

V prostoru bodů GPS 48°51'52"N, 16°30'56"E, GPS 48°51'56"N, 16°30'58"E a GPS 48°51'59"N, 16°30'58"E, sídliště, nedatováno.

Na poli ležícím cca 1,8 km jihozápadně od obce byly zjištěny celkem tři blízko sebe ležící polohy vykazující objekty sídlištního charakteru, včetně obdélných půdorysů zahloubených chat o delších stranách 4–5 metrů.

Drnholec (okr. Břeclav)

V okolí bodu GPS 48°53'14"N, 16°30'13"E, ?, nedatováno.

Na poli ležícím po pravé straně silnice vedoucí z Drnholce na Pasohlávky, cca 3,5 km severně od středu obce, bylo zjištěno velké množství objektů různých tvarů a velikostí.

V prostoru bodu GPS 48°52'54"N, 16°29'46"E, ?, nedatováno.

Zřetelný objekt kruhového půdorysu o průměru cca 1,5 m ležící 2,8 km severně od středu obce byl spatřen poblíž příznaku liniového recentního výkopu mezi silnicí na Pasohlávky a odbočující polní cestou.

Horní Věstonice (okr. Břeclav)

V okolí bodu GPS 48°53'4"N, 16°37'19"E, pohřebiště, nedatováno.

Na poli ležícím cca 1 km severně od středu obce se objevily o dva objekty kruhového půdorysu o průměrech cca 6 a 15 m. Uprostřed každého kruhu se rýsoval objekt nezřetelného půdorysu o průměru cca 1 a 2 m. Poblíž byly zjištěny také dvě cca 2–3 m od sebe vzdálené souběžné řady po čtyřech kůlech. V poli bylo zjištěno ještě více nepříliš zřetelných kruhových příznaků o průměrech cca 15–20 m.

Hrušovan nad Jevišovkou (okr. Znojmo)

V okolí bodu GPS 48°49'25"N, 16°24'33"E, sídliště, doba laténská?

Na poli u pravého břehu Jevišovky cca 400 m od jiho-východního okraje obce byla zpozorována skupina čtyř objektů obdélného půdorysu (obr. 2:d), další čtyři byly rozptýlené volně v poli. Všechny objekty byly obdélníkovitého půdorysu o stranách cca 2×4 m. V okolí bylo rozptýleno ještě několik dalších menších příznaků. Přes pole vede také obloukový příznak o šířce cca 2 m, interpretovaný jako zaniklá polní cesta (obr. 2:c). Objekty obdélníkovitého půdorysu je možné interpretovat jako zahloubené chaty.

V okolí bodu 48°49'15"N, 16°25'4"E, sídliště, doba laténská.

Na menším pahorku vzdáleném cca 45 m od toku Jevišovky a cca 1,1 km od jihovýchodního okraje obce bylo zpozorováno celkem cca 15 obdélníkových příznaků o stranách 4–5×2–3 m orientovaných víceméně ve směru východ–západ (obr. 2:e). Jedná se patrně o zahloubené chaty. Poloha leží nedaleko laténského sídliště zjištěného povrchovým sběrem Z. Měřfnského (Měřfnský 1972).

Ledce (okr. Brno-venkov)

V okolí bodu GPS 49°1'59"N, 16°33'31"E, recentní?

Na poli ležícím cca 2 km jižně od obce byly zaznamenané drobné porostové příznaky uspořádané po cca 5 met-